

NAKON REFERENDUMA O PUNOPRAVNOM ČLANSTVU U EU

EU – čija budućnost?

Piše: Vedran Horvat, Heinrich Böll Stiftung – Ured u Zagrebu

Utješno je međutim to što građani nisu upali u zamku da visoko nezadovoljstvo političkim elitama izraze kroz odbijanje članstva u Europskoj uniji. Jer tako, upravo sada, otvara se prostor da se bar u ovoj posljednjoj fazi taj prostor 'prisvoji', zauzme i nadgleda, jer on postaje odluka svijeta – pa onda i pronađe načina da u njemu bude što više onih kojima EU nije nametnuto rješenje i koji se osjećaju gubitnicima u tom procesu

Hrvatska se u nedjelju 22. siječnja (ipak) odlučila za europsku budućnost. Iako su šanse za pad referenduma o punopravnom članstvu Hrvatske u EU bile vrlo male, veće je sumnje pobuđivao moguć slab odaziv na referendum. Tako je dvije trećine građana ipak reklo DA Europskoj uniji, a 'tek' svaki treći građanin-građanka koji je na referendum odgovorio negativno može se nakon ovakve odluke danas osjećati razočaranim. Međutim, druga se bojazan ipak pokazala uglavnom opravdanom. Na referendum je izašlo manje od polovice birača, njih tek 43%, postavljajući dobre temelje za propitivanje krajnje, ali ne i formalne legitimnosti procesa. Dio njih ostao je nezainteresiran za pitanja budućnosti, no dio njih bio je izrazito gnjevan na arogantnost kojom je vođena kampanja, kao i na netransparentnost i isključivost koja je bila i stalna osobina pregovaračkog procesa posljednjih nekoliko godina. Naime, prošla HDZ-ova vlada u osam godina svojeg mandata svatko osporavanje ili propitivanje procesa pristupanja Europskoj uniji tretirala je kao usporavanje koje si ne može priuštiti. Nova opozicijska vlada nije se puno odmakla od tog stila, pa je odlučila da 'blitz' kampanjom – i uz određenu dozu rizika – dođe do povijesne odluke građana o članstvu u Europskoj uniji – u čemu je evidentno uspjela.

Dobra ili loša vijest za Bruxelles?

Podsjetimo, pregovori o punopravnom članstvu Hrvatske u EU krenuli su još za vrijeme vlade Ivice Račana (SDP) prije gotovo deset godina, a bili su, uspoređujući ih sa pregovorima sa državama koje su se EU pridružile 2004 ili 2007., izuzetno teški i naporni – kako zbog suradnje sa ICTY u Den Haagu oko isporuke ratnih zločinaca sve do graničnog spora sa Slovenijom. Sa druge strane, pregovarački proces ostao je hermetičan i zatvoren, uz visoku dozu selektivnosti, a pregovaračka stajališta bila su nepoznata javnosti sve do samog kraja pregovora. Put prema Europskoj uniji bio je zadan čvrstim dirigiranjem tadašnjeg premijera Ive Sanadera (trenutno optuženog za niz korupcijskih afera), kojem se mogu pripisati zasluge za snažan 'impetus' u tzv. petoj brzini koji je davao procesu pristupanja, a koji je nastavila i premijerka Jadranka Kosor. U prvoj polovici decembra 2011. godine potpisan je konačno u Bruxellesu ugovor o pristupanju Hrvatske u EU, a političke elite – jer projekt pristupanja

EU prvenstveno je bio projekt političkih elita – još su samo čekale odobrenje građana da se proces može nastaviti. Svim zagovornicima ulaska u Europsku uniju na ruku sigurno nije išlo što je paralelno sa približavanjem Hrvatske Europskoj uniji, u samoj Europskoj uniji stanje bilo sve teže i kompleksnije, a pored zamora proširenja, ekonomska i strukturalna kriza sve se više produbljivala. Posljednjih godina, argumenti o zajednici vrijednosti postajali su sve blijeđi, a argumenti o ekonomskom prosperitetu sve manje uvjerljivi. Međutim, najsporniji moment, koji se sada prikazuje u slabom odazivu građana, bila je činjenica da su vlasti propustile priliku da od pristupanja naprave zajednički poduhvat, da uključe građane i približe im efekte pristupanja još dugi niz godina unatrag. To je propušteno zbog autoritarnog, elitističkog i paternalističkog načina postupanja sa građanima – a niska participacija na referendumu (podsjetimo, ovo je tek drugi referendum u 20 godina povijesti samostalne Hrvatske – 1. je bio onaj o odcjepljenju iz Jugoslavije) sad je tek bumerang koji se vraća nazad elitama, a njegovu poruku ne bi trebalo zanemariti. Činjenica da je prava, široka i suštinska debata o ulasku u Europsku uniju izostala, pitanje je odgovornosti vlada, ali i nezainteresirane javnosti i nerazvijene političke kulture koja nije navikla na stalnu borbu za artikulacijom zahtjeva i osvajanje javnog prostora, pa tako i značajnijeg angažmana koji bi se ticao pregovaračkog procesa (ne treba ipak zaboraviti da je sporadično bilo zahtjeva od organizacija civilnog društva za uključivanje u radne grupe ili pristup pregovaračkim stajalištima). Tek unazad godinu dana mogao se primijetiti nešto značajniji upliv ili interes različitih civilnih grupa – od NGO'a do društvenih inicijativa – oko ulaska u EU kao i osnivanje NGO platforme 112 koja je nastojala ukazati na potrebu za strogom ocjenom spremnosti Hrvatske za ulazak u EU – kako što se tiče spornih poglavlja 23. i 24. (Pravosuđe i temeljna ljudska prava; Pravda, sloboda i sigurnost) – tako i mehanizama za monitoring nad reformama koji se mora(o) značajno osnažiti do jula 2013.godine, kada Hrvatska ulazi u EU. A upravo o procjeni te spremnosti ovisi da li je odluka građana o ulasku u EU dobra ili loša vijest za početak još jednog radnog tjedna u Bruxellesu.

EU kao faktor integracije ili podjele

Utješno je međutim to što građani nisu upali u zamku da nezadovoljstvo političkim elitama izraze kroz odbijanje članstva u Europskoj uniji. Jer tako, upravo sada, otvara se prostor da se bar u ovoj posljednjoj fazi taj prostor 'prisvoji', zauzme i nadgleda, jer on postaje odluka sviju – pa onda i pronađe načina da u njemu bude što više onih kojima EU nije nametnuto rješenje i koji se osjećaju gubitnicima. A upravo u njima, podršku su u proteklih nekoliko mjeseci našle društvene snage koje su nastojale osporiti program ulaska Hrvatske u EU; u nezaposlenima koji bi još teže našli posao, u stanovnicima Dalmacije koji bi izgubili svoje nekretnine, u patriotima koji bi ostali bez svoje navodne suverenosti. Nezadovoljstvo se artikuliralo ponešto i kroz proteste na ulici, no prvenstveno na društvenim mrežama (*Facebook*), a pitanje o pristupanju EU postalo je najbitnije identifikacijsko pitanje u prvom mjesecu 2012. godine. Radi evidentne medijske blokade da se razvije ujednačena debata oko ulaska u EU, *Facebook* je postao alternativna sfera razmjene stajališta koja je u posljednjih nekoliko tjedana doslovno doživjela eksploziju razbuktanih i živih debata, ipak tek rijetko udaljenih od stereotipova.

Pogled se ipak ne treba skretati sa implikacija tog pitanja, jer ono je u samo nekoliko trenutaka duboko podijelilo društvo i ta pukotina neće samo tako nestati. One društvene snage koje su tu pukotinu koristile na način da iz nje izvuku kratki benefit ili pronađu nišu dosad nisu uspjele u ponudi

solidnog scenarija koji opisuje život izvan Europske unije, a da isti ne vodi u novu izolaciju. Također, za dobro, ili za loše, u Saboru RH (nacionalnom parlamentu) ne postoji stranka koja bi politički reprezentirala anti-europske stavove. Stoga, još jednom, političke elite u Hrvatskoj, a tu prvenstveno govorimo o političkim strankama (jer i u akademskoj zajednici, kao i u privrednom sektoru – skrivenog otpora pristupanju je bilo više), mogu, još ovaj put, odahnuti što se nezadovoljstvo prema njima nije prebilo preko pitanja ulaska u EU. Za neke ljude to je jednostavno bilo ostvarenje životnog sna, za neke trezveni pragmatizam, za treće napuštanje Balkana – a neke druge – (navodno) sigurna mirovina. Najveću brigu zasigurno izaziva činjenica da je među protivnicima ulaska u EU značajno porastao broj mlađih i obrazovanih, indigniranih ponašanjem političkih elita i željnih radikalne promjene.

Ostati van putanja grčkog ili mađarskog scenarija

Ipak, prerano je za slavlje, jer Hrvatskoj još predstoji barem 18 mjeseci putovanja do članstva i ulaska u EU. Do tada ona sa novom Vladom na čelu mora potvrditi da je spremna provesti reforme i biti na putanji koja ju ne bi približila ni grčkom niti mađarskom scenariju. Ujedno, u društvu moraju ojačati kapaciteti i resursi za neovisno praćenje (monitoring) tih reformi i ocjenu spremnosti da Hrvatska pristupi EU. U tom procesu, prisutnost i podrška Europske unije i dalje ostaju bitnim faktorom koji je važna poluga u dovršetku posla započetog prije jednog desetljeća. Ne treba pritom zaboraviti ni na moguće regionalne implikacije rezultata ovog referenduma: unatoč poteškoćama Europske unije, koje su bile jednim od značajnih faktora kod odlučivanja, građani su odlučili ipak nastaviti putem približavanja Europskoj uniji. Da su odlučili drugačije, i da je odgovor bio negativan, tijek događaja u ovom dijelu Europe mogao je krenuti u sasvim drugom smjeru.